

„Nejhorší je stálý pocit nejistoty...“

Když si dnes vzpomenu na den, kdy jsem opouštěla Sarajevo, pod palbou granátů a bez jakékoliv jistoty, zda dojedu do Záhřebu v pořádku, prožívám stejnou bolest a zoufalství, která mi tenkrát naplňovala celé tělo. Loučila jsem se se svými nejbližšími, manželem, matkou, sestrou, kamarády, a přitom jsem nevěděla, kdy a zda vůbec dojde k našemu opětovnému setkání. Neměli jsme žádnou jistotu, kdo z nás přežije. Moje dcera a já jsme opouštěly teplou náruč otce – manžela a nevěděly jsme, zda to teplo ještě někdy pocítíme.

Po několika nevydařených pokusech jsme 26. listopadu 1992, pod střelbou zbraní v počtu šesti autobusů s 360 matkami s dětmi, opustily Sarajevo. Většina cestujících byla díky organizaci „První dětská ambasáda“ pozvaná českou vládou do České republiky až do konce války. Zbytek cestujících byli nemocní lidé, kteří jeli na léčení. Já jsem patřila do druhé skupiny. Jela jsem do Záhřebu na léčení nebo případnou operaci. Se mnou jela i má dcera, která téhož listopadu oslavila se svými kamarády v krytu dvanácté narozeniny.

Dva dny poté co jsme opustily rodné město, jsme dojely na hranici s Chorvatskem. Tam jsem se dozvěděla, že nám, kteří jsme jeli na léčení, chybí důležité razítko, a že nemůžeme pokračovat v cestě. Musela jsem se rozhodnout, zda zůstat na hranici v karanténě a čekat než mi kamarádi ze Splitu pomohou nebo pokračovat v cestě s ostatními matkami a dětmi do ČR. Strach z čekání v karanténě v Bosně, kde zuřila válka a strach z odjezdu do neznáma mě nutily několikrát změnit své rozhodnutí. Bylo to pro mne těžké, odjet někam do neznáma, aniž by kdokoliv z rodiny věděl kam. Nakonec jsem se rozhodla odjet do ČR a můj manžel dostal zprávu, kde jsme, o několik měsíců později od radioamatéra z Brna.

V tu chvíli jsem si neuvědomovala, že jsem ten den na hranici rozhodla o svém osudu a osudu mé dcery. Na dlouhou dobu se z nás stali uprchlíci. Uvědomila jsem si to teprve po přiletu na letiště v Praze, kde nás ve 4 ráno fotili, brali nám otisky a vydali nám uprchlické karty.

Nejtěžší chvíle byla, když se za námi zavřela velká železná brána v uprchlickém táboře - Červený Újezd. V tom momentě jsem si definitivně uvědomila svůj uprchlický osud. Dnes, v době kdy píšu tento článek, běží již devatenácti rok mého života v ČR a sedmnácti rok od té doby, co pracuji jako sociální asistentka v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. Bohužel, stále ještě nechápu, jak si lidé, kteří opouští rodnou zemi a hledají útočiště v cizině, představují ten nový život, co očekávají a v co doufají. Vím jen jedno, a to, že se ze své iluze o lepším životě probouzí někde v uprchlickém táboře se zaregistrovanou žádostí o azyl v naději, že ho dostanou a strachem, co dál když budou odmítnuti.

Mé první ráno v uprchlickém táboře... Po osmi měsících jsme měly za sebou první noc strávenou v posteli, vykoupané a po večeři. V pokojích kolem mě spaly neznámé ženy a děti. I přesto jsem cítila vzájemnou blízkost, vyplývající ze stejného osudu. Spojovala nás skutečnost, že jsme zažily válku a podařilo se nám dostat z pekla ven. Měly jsme také společnou dlouhou cestu plnou nejistoty, strach o své blízké, co zůstali v Sarajevu, a především první noc bez hluku zbraní. Strach o naše nejbližší do nás vstoupil první den v cizině a neopustil nás dlouhých pět let. Celé ty roky byla pro nás nejdůležitější informace, zda jsou naši stále naživu, zda mají co jíst a pít, zda granát neudeřil zrovna na náš dům, a zda mají kde žít... na základě těchto zpráv se odvíjel celý náš další život.

Po pěti dnech strávených v uprchlickém táboře jsme se přestěhovaly do humanitárního centra Kupařovice - malé vesnice nedaleko Brna. Do každého pokoje byly umístěné dvě rodiny. První věc, kterou jsem musela vyřešit, byl můj zdravotní stav. Měla jsem štěstí, protože mi bylo umožněno vycestovat do Záhřebu k mému lékaři. Operace by byla nejlepším řešením, ale uvědomila jsem si, že jsem sama s dcerou v cizí zemi. Pouhá myšlenka na to, že v případě nezdařené operace nebo případných komplikací zůstane má dcera sama, jsem se rozhodla, spolu s lékařem, operaci odložit. Dohodli jsme se, že budu pod stálým dozorem

českých lékařů a až se podaří mému manželovi nebo sestře odjet ze Sarajeva, podstoupím nutný lékařský zákrok. Po návratu do ČR se život v humanitárním centru pomalu začal organizovat. Děti začaly od února chodit do škol a my matky jsme chodily na kurzy češtiny. Léto 1993 si budu pamatovat díky tomu, že jsme v té době všichni ztratili poslední iluze o tom, že válka v blízké době skončí, a že se vrátíme domů ke svým nejbližším. Pozorovala jsem ženy kolem sebe. Každá se svým traumatem, se strachem o budoucnost a starostí o děti. Mohla jsem je rozdělit do dvou skupin. V první byly ženy zvyklé na organizování a rozhodování manžela o všem, musely se smířit se skutečností, že se o děti musí postarat samy a přečkat konec války v humanitárním centru. Druhou skupinu tvořily ženy, které nemohly snášet pasivitu, která vládla. Byly zvyklé na aktivní život a začaly přemýšlet o možnosti zaměstnání. Druhá skupina mi byla bližší a tak jsme se čím dál více snažily něco vymyslet. Možnosti byly minimální. Obklopovaly nás malé vesničky, a přestože bylo Brno vzdálené pouhých 30 km, díky špatnému spojení bylo pro nás vlastně daleko. Naštěstí Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) z Prahy nabídlo financování projektu „Dílny ručních prací“. V případě, že bychom byly schopné udělat projekt pro dílnu ručních prací, kde by pracovalo více žen, OPU by nám koupilo všechno potřebné pro začátek práce (šicí stroje a materiály) a v případě, že by se dílně dařilo, tak by se udržovala sama. Nápad se nám velmi líbil. Spolu s kamarádkou Rankou jsme se rozhodly otevřít dílnu na šití dekorativních předmětů do kuchyně a dětských pokojů. Udělala jsem celý projekt, který byl naštěstí schválen a sponzorován UNHCR a Kanadskou ambasádou.

V říjnu jsme začaly s prací. Bylo nás deset. Určily jsme pracovní dobu a výrobní program. Naše první výrobky se prodávaly na benefičním prodeji už na Vánoce 1993. V rámci našich možností to byl pro nás velký úspěch. Sebevědomí se nám začalo vracet. Byly jsme šťastné, že z vydělaných peněz můžeme dětem koupit dárky na Nový rok. Nešlo o velké peníze ani o velké dárky, ale stačilo to, aby se na nás děti podívaly šťastnými očima.

Na začátku roku 1994 mi OPU nabídla, abych začala organizovat podobné dílny i v jiných uprchlických táborech a humanitárních centrech. Přijala jsem práci s potěšením. V létě 1994 fungovalo už deset dílen. Musela jsem se přestěhovat do Prahy a najít si byt. Tři měsíce jsem bydlela u kamarádky. Má dcera zatím dokončovala školu v Ivančicích a přes týden se o ní staraly mé nové kamarádky v humanitárním centru.

Po zdařilém pokusu najít si byt, začala druhá etapa našeho života v ČR. Už jsem nebydlela v humanitárním centru, ale můj život je dodnes spojený s uprchlíky. Práce v dílnách mi otevřela nové dveře v životě. Seznámila jsem se s různými ženami, které musely opustit svůj domov stejně jako já. Některé byly s rodinou a některé pouze s dětmi, ale všechny měly řadu těžce řešitelných problémů v novém prostředí. Pokoušela jsem se jim pomoci, a tak se ze mě po dlouhém učení stala sociální asistentka.

Dodržování lidských práv jsem vždy pokládala za samozřejmost a vždy jsem odsuzovala jejich porušování. Skutečnost, co všechno obnáší jejich porušování, jsem pochopila teprve, až když jsem se sama stala obětí. Pomoci najít cestu do nového života lidem, kteří jsou obětí porušování lidských práv, je má současná práce. Dnes se nacházím ve stádiu, kdy mě zajímá nejen sociální aspekt uprchlické otázky, ale také právní aspekt.

Co říci na konec? Zdá se mi, jako bych měla dva životy. Jako bych se znovu narodila, aniž bych umřela. V mém prvním životě, v Sarajevu, bylo mnoho lásky, štěstí a bezpečí. Mnoho úspěchu ve škole i v práci. Neřekla jsem vám, že jsem diplomovaná inženýrka elektrotechniky, mám za sebou 18 let úspěšného projektování a manažerství v oblasti automatizace termo-energetických a industriálních procesů. Přesto jsem v ČR ve své kariéře nepokračovala. Nová práce se mi kvůli humánnosti a kvůli tomu, co jsem prožila, zda být o hodně bližší. Mám stejný pocit úspěchu a štěstí když někomu pomůžu, jako jsem mívala po skončení úspěšného projektu. Žiju s rodinou v Praze. Má dcera vystudovala, pracuje a prožívá normální mládí. Obě jsme měly štěstí, protože v listopadu 1995 jsme se v Praze mohly vrátit

do náruče mého manžela. Cítím v sobě ale změnu. Ten druhý život, co mě potkal, je o hodně těžší. Nejhorší je stálý pocit nejistoty, který nás doprovází po celou dobu a kdo ví, zda nás někdy opustí...

Džana Nidžar Popović
Narozena v Bosně A Hercegovině, v ČR od 1992